

Drets molt torçats

Introducció

Aquesta proposta didàctica està adreçada a l'alumnat d'Educació Secundària i de Formació Professional. Les activitats poden ser útils per a l'àrea de Ciutadania i Drets Humans, Ciències Socials, Ètica, tutories, etc., i també per a qualsevol docent interessat en el tema.

Durant la proposta s'utilitzaran nombrosos conceptes relacionats amb els DDSS: Estat del benestar, democràcia, fiscalitat, moviments socials, economia neoliberal, lleis hipotecàries... A més de poder treballar tota la proposta seguint l'ordre plantejat, les activitats estan dissenyades per poder ser treballades també com blocs independents.

Igualment, es proposen diferents metodologies en cada activitat (anàlisi de gràfiques, debats, jocs, recerca d'informació a Internet...), per poder satisfer diferents necessitats i gustos.

Objectius

L'objectiu principal d'aquesta proposta és reconèixer els drets socials bàsics com a elements necessaris per lluitar contra la pobresa i la desigualtat; entendre com un sistema fiscal just pot contribuir al fet que no es desmantelli el sistema de drets, i reflexionar sobre el paper de la ciutadania organitzada per contribuir al canvi social.

- Conèixer què són i com es van gestar els drets socials (DDSS) bàsics.
- Reflexionar i formar-se una opinió pròpia sobre la necessitat de l'existència d'uns drets socials bàsics, la seva interrelació i la importància que tenen per a la democràcia i la justícia.
- Conèixer quins són els pilars bàsics que garanteixen i vetllen per aquests drets: quines institucions els garanteixen, quin model d'Estat és més adequat per salvaguardar-los, etc.
- Conèixer quins models econòmics i quins interessos privats atempten contra els DDSS, especialment en el context actual, i les conseqüències que l'aplicació de les doctrines neoliberals estan tenint, especialment en els sectors més vulnerables de la societat.
- Investigar un exemple de com la ciutadania s'està organitzant per revertir l'agressió que estan patint els drets socials: la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH).

sumari

p. 02 El baròmetre de classe
p. 02 Buscant una vida digna
p. 03 La història dels drets
p. 03 Qui vetlla pels nostres drets?
p. 04 Posem xifres a les retallades

p. 04 La crisi és la dolenta de la pel·lícula?
p. 05 Com es poden redreçar els nostres drets?
p. 06 Lluitant pels nostres drets
p. 08 Per continuar treballant

1. El baròmetre de classe

Objectiu

- **Introduir de manera indirecta els sis drets socials i generar debat i preguntes sobre el tema.**

Continguts

Les frases del baròmetre estan relacionades amb els sis drets que treballarem (nivell de vida saludable, salut, educació, treball, seguretat social, participació en la vida cultural).

Metodologia i orientació

Aquesta activitat té un caràcter introductori i intenta ser dinàmica, participativa i motivadora. Per fer-ho intentarem trencar la disposició tradicional de l'aula.

L'activitat consisteix a marcar un punt de la classe que representi el desacord total i un altre que representi l'acord total. Després de llegir cada frase, cada alumne/a haurà d'escollir en quin lloc es troba, és a dir, en quina mesura està d'acord amb les afirmacions. Demanarem a alguns d'ells o elles que expliquin

el seu punt de vista i, si els seus arguments ens convencen, l'alumnat podrà variar la posició.

Pot ser una activitat utilitzada tant a l'inici com al final del *Global*. Fins i tot es podria fer una fotografia o una gràfica i després tornar-la a utilitzar per comprovar quins canvis s'han operat.

2. Buscant una vida digna

Objectius

- **Reconèixer d'entre totes les nostres necessitats quines són bàsiques, vitals i universals.**
- **Treballar actituds com la participació, el debat i l'argumentació.**

Metodologia i orientació

La persona que guia l'activitat ha de fer el paper de dinamitzador i provocar en tot moment la reflexió i el debat per tal que les persones participants defensin les seves idees. Es pot fer primer un treball individual o en petit grup i després posar-lo en comú i obtenir una llista única en la qual haurien d'aparèixer els drets econòmics i socials: treball, educació, sanitat, habitatge, alimentació, cultura i cobertura social.

3. La història dels drets

Objectiu

- **Oferir una visió històrica sintètica dels drets.**

Continguts

El còmic comença amb la fi de l'absolutisme i la Revolució Francesa, moment fundacional dels drets humans i civils. Repassa, sumàriament, les principals lluites del s. XIX fins arribar al s. XX: l'auge del feixisme, la Segona Guerra Mundial i la Guerra Freda. És en aquest moment que es planteja, en el si de les Nacions Unides, una ampliació de drets (els drets econòmics, socials i culturals, DESC).

Metodologia i orientació

L'auca pretén acostar els alumnes a la idea que els drets humans, socials, econòmics, etc., com a mecanisme per mitigar les desigualtats engendrades en les societats capitalistes, són fites que s'han aconseguit en gran part gràcies a la lluita i a la mobilització social.

No obstant això, la consecució d'aquests drets ha estat incompleta (no ha arribat a tots els països del món), limitada (no amb la mateixa extensió) i reversible (en contextos de greus crisis econòmiques com el que estem patint).

Per aquest motiu, proposem als alumnes dos exercicis. El primer pretén que projectin com veuen la història dels drets d'aquí a 20 anys: si creuen que els drets seran retallats, ampliat, estesos a tots els llocs del món, etc.

El segon persegueix que els alumnes reflexionin sobre com els DESC (drets econòmics, socials i culturals) pretenen superar els drets humans, en la mesura que aquests drets aborden problemàtiques que mantenen relació no tan sols amb la llibertat (política, civil, etc.), sinó també amb la igualtat (econòmica, social, etc.).

4. Qui vetlla pels nostres drets?

Objectius

- **Distingir entre necessitat i dret.**
- **Entendre què és un dret i què és un dret públic.**
- **Conèixer l'existència del Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals i el seu contingut.**
- **Comprendre que hi ha necessitats que les persones poden satisfer individualment i altres en les quals és necessària la intervenció de l'Estat i d'altres institucions.**

Continguts

- Conceptes: drets, drets socials, drets públics.
- Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals.
- El paper de l'Estat com a garant dels drets socials.

Metodologia i orientació

En aquest apartat caldrà assegurar-nos que no hi ha dificultats de vocabulari i de comprensió en la lectura dels textos proposats.

Els/les alumnes hauran de reconèixer, d'entre les necessitats bàsiques de la nostra llista, quines es poden

considerar com a drets universals, i classificar-les segons el dret al qual fan referència.

És important que en l'apartat d) sorgeixin els noms de les diferents institucions (ajuntaments, sindicats, govern central, governs autonòmics, etc.) i insistir, en l'apartat següent, en l'obligació que tenen de garantir, en qualsevol lloc del planeta, el respecte per aquests drets.

Totes les activitats d'aquest bloc s'han compartit amb el grup amb l'objectiu de generar debat i comprovar que la comprensió dels conceptes és correcta.

5. Posem xifres a les retallades

Objectius

- **Conèixer la realitat a través d'estadístiques, i adonar-nos de les conseqüències que la retallada dels drets bàsics té per a les persones.**
- **Relacionar les fredes xifres estadístiques amb situacions que afecten la vida concreta de milers de persones.**
- **Investigar les causes profundes de les xifres que expressen les gràfiques, conèixer la relació que hi ha entre elles i construir un judici crític sobre les diferents situacions que expressen les dades.**
- **Desenvolupar la competència matemàtica en estreta relació amb la social i ciutadana.**

Continguts

El contingut fonamental d'aquest apartat són les dades que exposen les causes i conseqüències que té per a les persones la manca o la pèrdua dels drets bàsics, que els compromet seriosament la possibilitat de tenir una vida digna, amb una autèntica igualtat d'oportunitats.

Cadascuna de les gràfiques posa de manifest algun dels drets bàsics que no estan sent garantits per a un percentatge important de la població, i les conseqüències que això té per a la seva vida.

Metodologia i orientació

L'alumnat hauria de treure algunes idees bàsiques, a partir de l'estudi i de la relació de les diverses gràfiques, respecte a unes xifres que pretenen ser una representació de les diferents conseqüències que tenen les retallades en la vida de les persones, que veuen limitats o anul-

lats els seus drets bàsics i plasmen la dimensió que el problema de les retallades adquireix per a un conjunt important de la població.

Es pot plantejar l'anàlisi de les gràfiques en la clau que plantegen les preguntes orientatives, ja sigui com una activitat individual que després es comparteixi en grup, ja sigui a partir de diferents grups que dialoguin sobre aquestes qüestions perquè assoleixin els objectius assenyalats. També podrien repartir-se entre els diferents grups l'anàlisi de cada gràfica perquè després exposin les seves conclusions per al coneixement de la resta de la classe. Independentment de la metodologia escollida, les preguntes són orientatives per poder dur a terme una anàlisi profunda que posi de manifest les conseqüències que se segueixen de la pèrdua dels drets, així com trobar-ne les causes.

6. La crisi és la dolenta de la pel·lícula?

Objectiu

- **Reflexionar sobre les causes de les retallades en polítiques socials públiques.**

Continguts

El contingut que treballarem és la relació de les retallades socials i la voluntat política d'invertir en polítiques públiques.

Metodologia i orientació

Es tracta d'un exercici curt que serveix d'enllaç entre el que s'ha treballat fins ara, la importància de les polítiques socials per a la lluita contra la desigualtat, i l'exercici següent, en el qual treballarem el sistema fiscal i la relació que hi té.

A partir d'aquesta vinyeta, que intenta il·lustrar i convidar a la reflexió sobre qui i què fomenta la pèrdua de l'accés universal i de qualitat a aquests drets, trencarem el missatge institucional respecte a la idea que la crisi ens obliga a retallar la inversió en polítiques públiques, per anticipar que la inversió en aquestes polítiques és qüestió de voluntat política.

7. Com es poden redreçar els nostres drets?

Objectius

- **Promoure el debat sobre la premissa que les retallades a les polítiques públiques són conseqüència d'una crisi i que no hi ha prou recursos econòmics.**
- **Reflexionar sobre què és la política fiscal justa i progressiva: haurien de pagar més els que tenen més?**
- **Conèixer que hi ha frau fiscal i la repercussió que té en la recaptació fiscal.**
- **Adonar-nos d'on vénen els diners públics.**
- **Convidar a buscar solucions individuals i col·lectives respecte a la manca de drets socials.**

Continguts

El contingut fonamental d'aquest exercici és l'anàlisi bàsica del sistema fiscal de l'Estat espanyol, centrant-nos en tres temes:

- Com es recapta: el frau fiscal (evasió i elusió fiscal) i l'aportació econòmica dels diferents estrats socials.
- En què s'inverteix: pressupostos generals de l'Estat.
- El paper de la ciutadania.

A partir d'aquest coneixement, es promou la reflexió, el debat i la cerca de solucions entorn de la premissa que l'austeritat ve donada per una manca de recursos econòmics (la qual cosa hem pogut observar que no és certa) i sobre el paper de la ciutadania per combatre aquesta situació.

Metodologia i orientació

En aquesta activitat, i amb l'objectiu de poder acostar la fiscalitat a l'alumnat d'una manera senzilla, s'han simplificat molt les dades, la terminologia i l'explicació de com funciona el sistema fiscal. Tots els continguts han estat extrets de l'informe *Tant tens, tant pagues?* d'Oxfam Intermón, que recomanem llegir si creiem que cal aprofundir en aquest tema.

<http://www.oxfamintermon.org/ca/documentos/28/05/14/tant-tens-tant-pagues>

L'activitat parteix del plantejament d'un "dilema moral" que té com a objectiu treballar de manera vivencial, amb un símil, el que podríem entendre per un sistema fiscal just i progressiu. Si el dilema moral no sorgís naturalment a classe, seria bo exagerar la situació per buscar el "conflicte", augmentant l'import del regal, per exemple.

La metodologia planteja tres activitats prèvies que ens permetran fer-nos una idea global de les variables (frau fiscal, justícia fiscal, inversió en polítiques públiques) amb les quals més endavant entrarem en el debat plantejat.

Per visibilitzar i acostar aquests conceptes, treballarem a partir de la manipulació d'un bitllet. Aquests exercicis no tenen preguntes, però hi podem anar incorporant reflexions mentre els fem.

Partint d'un bitllet de paper, en primer en lloc retallarem el 24%, ja que això respon a la quantitat de diners que s'evadeix a Espanya. Podem fer-ho de dues maneres: retallar el 24% del total i veure quina part correspon a cada col·lectiu, o retallar per col·lectius. Això ens permetrà posar sobre la taula que la major part dels diners que s'evadeixen provenen de multinacionals.

Tot seguit, acolorirem la part de bitllet que ens queda (recaptació real) segons el que aporta cada col·lectiu. Aquí podem introduir la reflexió sobre l'esforç fiscal i com aquest esforç és clarament injust, ja que aporten més els qui menys tenen.

Aquest exercici el podem vincular amb les reflexions que hagin sortit en el debat al voltant del dilema moral.

Tot seguit, també es mostren dues gràfiques que ens permeten conèixer la inversió en polítiques públiques, els anys 2010 i 2014. Per entendre aquesta gràfica en la seva totalitat, recomanem visitar la pàgina següent: <http://dondevanmisimpuestos.es>, en la qual podem entrar en el detall de cadascuna de les versions.

Aquest exercici pot tenir diferents graus de complexitat. Podem abordar-lo des d'una anàlisi general de percentatges, o podem aprofundir i entendre la complexitat dels pressupostos. És important tenir en compte que les polítiques socials públiques estan en part transferides a les comunitats autònomes, així que a banda d'analitzar la inversió de l'Estat, podem analitzar les retallades en la partida d'aportació a altres Administracions públiques.

En l'últim exercici, es convida l'alumnat a reflexionar, mitjançant unes preguntes, sobre els diferents elements que entren en joc en el sistema fiscal. La primera pregunta ens permetrà incorporar els conceptes de progressivitat dels impostos i l'evasió, per afavorir que l'esforç fiscal no recaigui en els que menys tenen, i s'arriba a la conclusió que, amb un sistema fiscal progressiu i que lluiti contra l'evasió fiscal, s'aconseguiria una recaptació justa.

La segona pregunta ens permet establir el vincle amb els exercicis anteriors: uns pressupostos que inverteixin en drets socials garantirán una disminució de la desigualtat i de la pobresa.

Finalment, la tercera pregunta ens convida a la reflexió sobre la nostra responsabilitat com a ciutadania en la lluita contra la desigualtat. Dependrà de nosaltres el grau de profunditat amb què ho tractem. Podem introduir elements com: transparència, pressupostos participatius, el dret de vaga i manifestació (i el valor que té), el paper dels moviments socials (la ciutadania organitzada), etc.

Aquest exercici final ens introdueix en el següent, en el qual aprofundirem en el poder de la ciutadania.

8. Lluitant pels nostres drets

Abans de començar a treballar aquest bloc, és molt important tenir preparats els conceptes que es treballaran, per no caure en errors freqüents i evitar el risc de no poder contestar preguntes (a vegades molt bàsiques) de l'alumnat. És interessant, doncs, documentar-se bé abans, en especial adquirir nocions bàsiques sobre la Llei hipotecària i els èxits de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH).

Objectius

- Donar a conèixer la PAH, els seus objectius, eines i assoliments, com a fruit de la reacció ciutadana davant la vulneració de drets socials fonamentals. El concepte clau és l'*apoderament*.
- Sensibilitzar l'alumnat sobre la realitat dels desnonaments i el negoci dels préstecs hipotecaris, i el deteriorament del *dret a un habitatge digne*.

- Visibilitzar l'ús de velles i noves formes de protesta i participació ciutadana (les noves tecnologies com a eina de canvi social, les estructures assembleàries, els escarnis, la desobediència civil, la Iniciativa Legislativa Popular, etc.).

Continguts

- L'efecte de la bombolla immobiliària, els alts preus dels habitatges i les lleis hipotecàries sobre el dret a l'habitatge.
- Les causes i conseqüències de perdre un habitatge en una família normal: el deute hipotecari.
- La creació de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca com a exemple de moviment ciutadà organitzat. Eines i assoliments.

Metodologia i orientació

Les activitats estan estructurades en tres blocs, cadascun encapçalat amb una breu introducció que acostuma els continguts a l'alumnat apel·lant a la seva realitat quotidiana i a un pla més emotiu. Tot seguit, es presenten un seguit d'exercicis que ajudaran a desentranyar algunes de les complexitats del perquè dels desnonaments. Els dos primers blocs podran ser resolts junts en una classe d'una hora; el tercer bloc pot tenir l'extensió que es vulgui, amb un mínim d'un parell d'hores a classe i una mica de feina a casa (sobretot per poder accedir a la pàgina web i al Facebook de les plataformes). Totes les activitats estan dissenyades per ser realitzades en grups de diverses persones.

Bloc 1

En aquest bloc es presenten unes dades sobre la situació de l'habitatge a Espanya. Tot seguit, es convida l'alumne a entendre quin és el benefici que obtenen els bancs amb el préstec hipotecari. Aquí es fa necessari posar l'accent en el fet que, en aquest sector, ha primat l'ànsia de benefici dels bancs (que, com més presten, més guanyen), sobre el dret a un habitatge digne. També pot ser interessant crear un debat sobre el coneixement (o el desconeixement) dels drets dels ciutadans, sobre qui es beneficia d'aquest desconeixement, i sobre qui recau la responsabilitat que siguem una ciutadania informada dels nostres drets.

Convidem a veure aquest vídeo sobre un desallotjament:

<https://www.youtube.com/watch?v=5pToHQclmXU#t=150>

Bloc 2

Aquest segon bloc pretén explicar (no és fàcil) el problema del deute que acaba fent que milers de famílies no puguin pagar l'habitatge i siguin desnonades. Per fer-ho, proposem calcular senzillament a quant

puja el deute pendent d'una família amb un banc en el moment que precedeix un desnonament, considerant l'import prestat, els interessos, el capital amortitzat i la diferència entre el valor inicial de l'habitatge i el valor en el moment del desnonament. Considerem que és important entendre aquest mecanisme perquè l'alumnat entengui per què una família pot perdre l'habitatge i continuar devent al banc quantitats astronòmiques. És important, a més, per entendre l'exigència de la dació en pagament, l'exigència més important de la PAH.

En aquest sentit, a més, cal subratllar la diferència entre una *execució hipotecària* (mecanisme pel qual un propietari perd una propietat immobiliària, que després de ser subhastada públicament passa a mans del banc creditor o a altres mans per saldar el deute contret amb el banc), i un *desnonament* (la resolució judicial per la qual es procedeix al desallotjament d'un o diversos inquilins d'un habitatge per incompliment d'un contracte).

Bloc 3

En aquest bloc, ens endinsem de ple en el treball de la PAH. Perquè l'alumnat faci la recerca que proposem, tot seguit us suggerim dues opcions de treball. Amb la primera, més oberta, cada grup fa una recerca lliure i se centra en els temes que més els cridin l'atenció; posteriorment, es pot fer una breu exposició i debat a classe, guiat pel docent. Com a segona opció, suggerim controlar una mica més la recerca, assignant a cada grup un tema o concepte de treball en concret, com la Iniciativa Legislativa Popular, els desnonaments, la campanya de reallotjaments de la PAH, els escarnis, etc.

És fonamental, segons el nostre parer, revisar la pàgina web de la PAH: <http://afectadosporlahipoteca.com/>, en la qual es pot trobar material gràfic i informació sobre el que fa la plataforma.

A més, com a temes de reflexió i recerca, us suggerim:

- Com la PAH ajuda a visibilitzar una realitat que molts mitjans de comunicació (i, evidentment, molts partits polítics) intenten ocultar. Com a exemples, els escarnis, o la marxa a peu fins a Brussel·les per denunciar davant la Comissió la situació dels desnonats: <http://www.eldiario.es/andalucia/Comision-Europea-Stop-Desahucios-Brusel...>
- Com els ciutadans s'organitzen per recuperar un dret que se'ls està robant (o, per no dir-ho en veu passiva, que *algú* els està robant), creant espais de treball participatiu i autogestionat, assessorant legalment els afectats, influint en els legisladors i fent incidència política...

Creiem que en aquesta recerca no poden faltar:

- La pressió política per a la modificació de la Llei hipotecària a Espanya i la ILP.
- La campanya de STOP Desnonaments.
- L'obra social de la PAH.

Per continuar treballant

Una activitat extra interessant que us proposem és un estudi comparatiu entre les PAH i la “Marea Blanca”, el moviment que entre els anys 2012 i 2013 va aconseguir aturar la privatització de set hospitals madrilenys. A partir de la visualització d'un breu reportatge de set minuts emès en un canal de televisió i disponible a

la web, seria interessant poder establir paral·lelismes i divergències entre tots dos moviments ciutadans pel que fa a objectius, missatges, formes de participació ciutadana, etc.

<https://www.youtube.com/watch?v=WJ0819zXyA8>